

Kanal : Ekotürk
Program : Soyut Şeyler Ekonomisi
Sunucu : A. Selim TUNCER
Konuk : Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN
Video Adresi : https://youtu.be/CY1vRt9Yd_Q
Yayın Tarihi : 21 Kasım 2020

EKOTÜRK

A. Selim Tuncer: Merhabalar, Sevgili Seyirciler, Soyut Şeyler Ekonomisi yine çok değerli bir konukla karşınızda. Bugün Işık Üniversitesi, Rektör Yardımcısı ve Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman'la birlikteyiz. Hocam hoş geldiniz öncelikle. Şeref verdiniz.

Hasan Bülent Kahraman: Hoş bulduk efendim. Sağ olun efendim.

A. Selim Tuncer: Hocam zaten çoğumuz tanıyoruz. Ben yine de hatırlatmak için şöyle uzmanlıkları aktarmak için birkaç şey söylemek istiyorum. Şimdi Gazi Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Bölümünden mezun oluyorsunuz, yani bir inşaat mühendisiniz başlangıçta, sonra Hacettepe Üniversitesi Ekonomi dalında yüksek lisans, Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi dalında da doktora yapıyorsunuz Hocam. Sonra da Hacettepe, ODTÜ, Bilkent Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Amerika'da Princeton'da dersler veriyorsunuz ve 77 yılından itibaren bağımsız yazar, sanat eleştirmeni, küratör (zamanımız olursa bu küratörlük konusuna biraz değiniriz), kültür eleştirmeni olarak çalışmalarınızı sürdürüyorsunuz. Yani çok yönlü bir entelektüel faaliyet içindesiniz, özetle.

Hasan Bülent Kahraman: Sağ olun.

A. Selim Tuncer: Ben sizin Sabah gazetesinde 18 Haziran 2008 tarihli bir yazınızdan bir paragrafı kendi yazılarımda belki 4-5 kez kullanmışımdır, alıntıylaarak.

Hasan Bülent Kahraman: Ne güzel, ne güzel.

A. Selim Tuncer: Şimdi niye kitaplardan değil de gazete köşe yazısından alıntı yapıyorsunuz dersiniz burada iyice toparlamışsınız meseleyi bir de tabii gazete yazısı düzeyine çektiğiniz içinde çok kolay anlaşılabilir bir şey. Ben biraz uzunca olacak ama onu okuyup öyle başlamak istiyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Zevkle, buyurun.

A. Selim Tuncer: “Estetik Sağırılık” yazının başlığı. “Öyle seçkincilik falan olarak görülmesin ve kimse kusura bakmasın ama ben Türkiye’de bir yolculuk yaparken veya herhangi bir kentte bir yerden bir yere giderken çevremde gördüğüm insan eliyle yapılmış şeyler arasındaki düzensizlik ve uyumsuzluk karşısında bir iç sıkıntısına kapılıyorum.” Hatırladınız mı yazıyı?

Hasan Bülent Kahraman: Çok iyi hatırladım. Yani hiç unutmadım daha doğrusu.

A. Selim Tuncer: Ve devam ediyorsunuz. “Osmanlı’nın kendine özgü, kendi içinde uyumlu, her düzeyde belli bir bütünlük sunan bir estetiğinden bu derece vahşi, ham ve uyumsuz bir sıradanlığa Türkiye nasıl düştü? sorusunun cevabı üstünde düşünmediğimiz içindir ki bugün Türkiye’de sadece

estetik planda değil toplumsal ve siyasal planda da derin bir çalkantının içinde yaşıyoruz. Galiba bu tespitimde yukarıda sorduğum soruya da bir yanıt vermiş oluyorum. Bugünkü bu ters, biçimsiz ve çarpık estetik, büyük ölçüde bizim toplum içinde yaşadığımız uyumsuzluğun, uyuşmazlığın bir yansıması. Eğer toplumsal veya siyasal planda uzlaşmaya karşıdakinin değerlerini benimsemeye dönük bir anlayışın içinde olsaydık estetik planda da arkadan gelen bir öncekinin ne yapmak istediğini anlamaya çalışır onunla uyumlu bir estetik inşa ederdi. Kendinden öncekini veya yanı başında duranı hiçe sayarak kendi önceliğini öne çıkarmak gibi yapay ve akıldışı bir tutum içinde olmazdı. Birbirini yok etmeye çalışan ama gerçekleşmediği için de birbirine sağır ve kör davranan bu kadar uyumsuz unsur bir arada olmazdı. Etrafınıza bir de bu gözle bakın bakalım. Estetikle toplumsallık birbirini etkiler -miymiş?” Biraz uzun bir alıntı oldu ama meramını çok iyi anlatıyordu onun için seyircilerimizin de sabrına sığınarak tamamını okudum. 2. dünya savaşında Varşova yerle bir oluyor.

Hasan Bülent Kahraman: Birçok yer gibi...

A. Selim Tuncer: Bütün özgün mimarisi yıkılıyor.

Hasan Bülent Kahraman: Yani, Berlin, Berlin.

A. Selim Tuncer: Fakat Varşova sonradan eldeki kalan fotoğraflarla, insanların hafızasındaki bir takım birikimlerle filan bütün şehri yeniden inşa ediyor. Sebeplerinden biri şu sadece bir hafıza mekânı yeniden canlandırmak değil aynı zamanda çok ciddi bir sosyal karmaşa oluyor, ahlaksızlık, suç oranları gibi birçok şey, olumsuz sosyal hadise veriyor. Ve yeniden inşa ediyorlar şehri bütün bunlar düzeliyor. Bir küçük örnekte, 2010-2011 yılları arasında Tiran Belediye Başkanlığı yapan şu anda Arnavutluk Başbakanı Edi Rama'nın bir TED konuşmasından aldım bunu ve kendi gözlerimle de gördüm Tiran'a gidip. Tiran'da o eski dönemden kalma gri binaları rengârenk renk boyuyor belediye başkanı iken boyatıyor. Aynı şekilde şehirde hem suç oranlarında belli bir düşme hem de şehirli de bir yaşama sevinci, mutluluk ortaya çıkıyor. Hâlâ devam ediyor mudur bilmiyorum çünkü insan zaman içinde de güzelliklere de alışabiliyor burayı çok uzatmayayım son olarak bir örnek vereyim: Pruitt-Igoe adında bir toplu konut sitesi Missouri, St. Louis, bir site. Bizim kentsel dönüşüm gibi filan gibi bir şey daha çok varoşlarda yaşayan ağırlıklı zencileri filan taşımak üzere, ikamet ettirmek üzere bir site yapılıyor. Çok katlı bir site ve yeni sakinlerinin eski sosyal yaşamlarına hiç uygun bir yapılanma değil normalde. Bunun mimarı da ikiz kulelerin mimarı aynı zamanda. Orada da bir takım sosyal sorunlar çıkıyor, uyuşturucu, suç oranları, cinayetler filan gibi ve eyalet bir süre direnmesine rağmen sonra baş edemiyor ve önce biraz azaltmak için bir iki tane bloğu yıkıyor dinamitle, bakıyor olmuyor hepsi birden yıkılıyor 1970'ler bu anlattığım. Eee... böyle bir şey. Sosyolojiyle mimari arasındaki ilişki, buradan devam etmenizi çok arzu ederim bir de şu soruya cevap arayabilir miyiz konuşurken mimari mi sosyolojiyi belirliyor yoksa sosyolojik karmaşa mı böyle bir mimari oluşturuyor?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi bu insanlığın dünyaya geldiği yani kültür üretmeye başladığı günden itibaren sorulan bir soru. Çünkü mimarlık ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkmış bir alan, yani bir barınak yapacak zaman geliştikçe başka ihtiyaçlarını giderecek mekânlar oluşturacak, yani bir mekân oluşturma meselesi. Ama bu mekân (space, espas) kavramı dünyada sosyal bilimler bakımından her halde en çok ele alınan kavramlardan biri. Çünkü şimdi yeni medyaların gelişmesi ile birlikte ve bu IA yani yapay zekânın ortaya çıkması ile birlikte işte bizim mekân çalışmaları, mekân politikaları çalışan öğrencilerimizin ezbere bildikleri en meşhurları Gaston Bachelard olduğu vesaire birçok soyalaların vesairelerin içinde bulunduğu mekân tanımları da bir tarafa bırakıldı. Şimdi latent spaceler (gizli mekânlar, saklı mekânlar) meselesine girmeye başlandı. Hatta bizim bazı dün bir çalışmasını, toplantısını, seminerini izlediğim birtakım sanatçılarımızın Refik Anadol mesela

aralarında olduğu bir grubun yaptığı acaba mekânlar rüya görür mü? Acaba mekânlar kendiliklerinden düşünürler mi? gibi birtakım sorulara kadar geldiğimiz bir alan. Hiç şüphe yok ki mekân, mimari bir problem olmadan önce sosyal bir problemdi. Çünkü boş bir mekân bir kır alanı veya bir peyzaj veya bir ormanlık veya bir küçük yerleşim yeri bir mimarlık problemi olarak dönüştürülmeden önce de bir mekân olarak mevcuttur. Ve o mekânın eğer bir mekân varsa ortada onun daima ürettiği bir politika olacaktır. Yani şimdi space politics vesaire denen mekân politikaları bu işin temelini meydana getirir. İyi mimarlar bu mekânların kendilerine özgü dinamiklerini işin içine katan, bu mekânların kendi yapmak istedikleri yapılardan veya kendi gerçekleştirmek istedikleri düzenlemelerden önce insanlarla ne tür ilişki kurduğunu o mekânda yaşayan insanların kendi aralarındaki etkileşimin ve ilişkinin ne olduğunu bilen, gören, düşünen, irdeleyen mekânını ondan sonra inşa eden mimarlardır. Şöyle bir örnekte ilerleyelim, belki kaba ve basit bir örnek ama siz bir ev yaptıracaksınız, bir mimar size bir ev yapacak, bu mimar sizin yaşantı özelliklerinizi bilerek, oturup sizinle bunları çalışarak, düşünerek, konuşarak bu evi yapsa daha iyi mi olur yoksa kendi kendine sizin realitenizi, hiç gerçeği göz önüne almadan doğrudan doğruya bildikleriyle bir yapı kursa mı daha iyi olur. Cevabın ne olduğu belli, dolayısıyla bugün mekân dediğimiz hadise hele 1990'lerden itibaren yepyeni boyutlar kazandı çünkü 19. yüzyılın getirdiği ve biraz saklı bir biçimde ilerlettiği, geliştirdiği bazı kavramlar 90'lerden itibaren temel çalışma alanları haline geldi; mekân politikaları bunlardan biri, kimlik politikaları bunlardan biri, hafıza politikaları bunlardan biri ve bu böyle bir seri olarak devam edip gidiyor. Sonunda anlaşıldı ki biz ister kimlik meselesiyle uğraşalım, ister kamusal alan, yerellik, özel alan, kamusal alan gibi problemlerle uğraşalım, ister aidiyet meseleleri ile uğraşalım bunların hepsi belli bir biçimde mekânlarla ilişki kurarak onların içinde şekillenerek önümüze çıkıyor. Dolayısıyla mimarlık eğitimi açısından da bakılırsa bugün o derecede deneysel mimarlık eğitimleri artık ortaya çıkmış durumdadır ki hiç mimarlık masasına oturmadan, hiç çizim yapmadan sadece birtakım felsefecileri okuyarak ve bazı problemler üstünde düşünerek sürdürülen üniversal yaklaşımlar mevcut Türkiye dışındaki birçok örnekte olduğu gibi. Bizde Türkiye'de benim izlediğim 1970'lerdeki ODTÜ deneyiminden, Orta Doğu Teknik Üniversitesi deneyiminden bu yana mekânla sosyal ilişkilerin, tarih ilişkilerinin iç içe geçtiği bir eğitim anlayışı içinde devam ediyoruz. Hatta şu benim daima çok ilgimi çeken bir örnektir: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümünden veya Fakültesinden mezun olan birçok insan o zamanların da bazı belki eğilimlerine paralel bir biçimde tarihçi olmuştur, Osmanlı tarihi ile uğraşmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu da daha buna benzer elbette birçok örnekte İTÜ'de ve diğer büyük mimarlık eğitimi veren fakültelerde olduğu gibi görülebilir mimarlık toplum bilimlerinin, insan bilimlerinin ilişkide olmadan kendi kendini sadece mekanik bir biçimde yapı...

A. Selim Tuncer: Yapı, duvar ve çatı şeklinde...

Hasan Bülent Kahraman: ...yapı, duvar ve çatı şeklinde bir şey değil. Buna bir de kentleri katalım, kent gibi bu kadar karmaşık, bu kadar yoğun, bu kadar geniş ölçekli bir kavramı, bir olguyu işin içine katalım o zaman acaba bir sosyolojik araştırma yapmadan metro istasyonu inşa etmek veya yine bir sosyolojik araştırma yapmadan toplu konut üretimine geçmek mümkün olur mu? Bu Missouri çok bilinen bir örnektir. Bizde de mesela 2000'li yıllarda bu toplu konut meseleleri gündeme geldiği zaman dikkat çekecek biçimde yeni bir sosyolog ve yeni bir mimar kuşağı meydana geldi. Bu inşa edilen toplu konutların o kapsadığı insan kitlesinin yaşantısıyla ne kadar iç içe geçtiğini, onların ihtiyaçlarına ne kadar cevap verdiğini, onlarla ne kadar çeliştiğini anlatan, irdeleyen birçok analiz ortaya geldi. O bakımdan bu artık netleşmiş, bilinen, çok belirgin bir meseledir sosyolojik araştırmalar ve ona bağlı bir dönemde 1990'lerden başlayarak gelişmiş olan culture studies (kültürel araştırmalar) türü birtakım çalışmalar olmadan onlara müracaat etmeden bir mimarlık tasavvuru içinde bulunmak mümkün değil.

A. Selim Tuncer: Evet, TOKİ toplu konutlarına işaret etmiş oldunuz, güncel şey. Tabii bir konut ihtiyacı var ülkenin, toplumun buna karşılık hızlı üretilen, hızlı üretilecek, hızlı ve ekonomik üretilebilecek modeller üzerinde de tabii hükümet çalışıyor, böyle bir formül buluyor kendince aslında eskiden şehirleri gecekondular kuşatırdı şimdi TOKİ konutları kuşatmaya başladı.

Hasan Bülent Kahraman: Ama arada izin verirsiniz bir tespitte bulunayım, arada şu fark var işte bu söylediğim araştırmalar, yeni kent araştırmaları diyorum ben buna veya yeni kent sosyolojisi araştırmaları. Bu şunu ortaya koydu; gecekondular çok organik bir yapıydı hatta ben bunu bir adım daha ileri götürüp şunu söylüyorum bizim düşünme sistemimiz ve yaşama sistemimiz gecekondudur. Yani Türkiye’de yaşayan insanlar olarak biz gecekonduyu sadece bir mimari form olarak düşünmememiz gerekir. Bakalım evlerimize, benim evim, ben kendimden örnek vereyim, onu oraya, bunu buraya, şunu şuraya eklemek suretiyle devam eden bir yapımız var. Düşünsel yapımız da öyle, yani bunların birbiriyle farklı görüşlerin, kendi zihnimizde oluşan farklı zamanlarda biçimlenmiş görüşlerin, organik bir şekilde birbiriyle bütünlük sağlamasına dikkat etmeden onun yanına diğerini, ötekinin yanına da bir başkasını koyuyoruz ve çok eklektik bir yapı ortaya koyuyoruz. Bizim bana göre kendimizi tanımlamakta en çok kullanmamız gereken kavram bu eklektik yapı. İçinde yaşadığımız toplumda da, mimarimizde de, düşünce yapımızda da. Şimdi buradan dönersem gecekondular zamanın şartlarına uygun olarak ortaya çıkmış işte demin söylediğimiz gibi şahsın o mekânı bazen tek, bazen bir toplulukla beraber, bir komüniteyle beraber dönüştürmesi ve kendi aralarındaki iş birliklerini kurarak yaşama modalitelerini oluşturarak onu biçimlendirmeleri. Bu insanlığın ilk gününden beri böyle. Köy yerleşimi de budur, sonra kasaba yerleşimi de budur. Toplu konutlar galiba ben o zaman birçok yazı yazmıştım bununla ilgili olarak. Toplu konutlar biraz bunların üstüne gelen çok mekanik çözümler. Yani biz size kutulardan oluşan kuleler diktik gelin, bunun içine girin, yaşayın. Ben bunların bir bölümünün içinde yer aldım, bunları gözlemleyebildim. Mesela Ankara’da yapılan bu tür çalışmaları izledim, o insanlar başlangıçta kendi yoksulluklarına sınıf atlatıldığını düşündüler, yani beyaz eşyalı evlere kavuştular. Bir küçük anekdot: Bir tarihte bir Amerikalı dostumla birlikte bu anlattığım herhalde 40 sene öncesine gider, Ankara’da Kaleiçi’nde dolaşıyorduk, o bu işlere meraklıdır Kaleiçi’nin Ankara’da yerel tabirle hımışla işte çamur ve saman karışımı ve ahşapla yapılmış evlerine çok meraklıydı sonra onlar restore edildiler. O bunlardan birisini almak istiyordu, kapının önünde yün eğiren, yün ören birini gördü “Ne bakıyorsunuz?” dedi. “İşte buralardan bir ev arıyorum” “Ben size bunu satayım” dedi. “Peki, siz ne yapacaksınız?” dedim. “Yahu, şehre gideceğim” dedi. “Niye?” “Yahu, kaloriferli eve gideceğim, içinde su akan eve gideceğim, buradan” dedi “Canım çıktı, soba yakmaktan, dışarıdan su getirmekten” dedi. Şimdi toplu konutlara geçince insanlar başlangıçta bu konfor şartlarını buldukları için rahatladılar. Ama bir süre sonra ortaya çıktı ki; komşuluk ilişkileri ortadan kalktı, kendi gündelik hayatlarını idame ettirmek için kullandıkları araçlar ortadan kalktı, bahçesi var ekip, biçiyor, tavuğu var, hindisi var, kazı var onlarla oyalanıyor aralarındaki komüniter ilişki ortadan kalktı. Dolayısıyla toplu konut gecekondudan daha hazin bir biçimde şehirlerin etrafını çevirdi. Hâlbuki onlar ağaçlandırılarak, bir takım diğer imkânlarla bütünleştirilerek peyzajla, arazinin şartlarıyla bütünleşen yaşantı biçimleriyle ve hatta ben Ankara’da uzun, çok uzun yıllar yaşadım, Ankara içinin o kuru görüntüsüne, o mekanik görüntüsüne karşı onlar hatta daha hoş bir peyzaj da sunuyorlardı. Şimdi onlar ortadan kalktı, onların yerine toplu konutlar dikildi. Toplu konutlarda maalesef, yani avantajları var, çok güzel belirttiniz. Konut ihtiyacı var, bu ihtiyaç 2. dünya savaşıdan sonra yine vurguladığınız gibi o yıkılmış kentlerin barınma meselesini hızla gidermek için bulunmuş çözümlerdi. Biz onu getirdik birdenbire şehirlerin etrafına takır takır diktik ve insanlara siz şimdi bunların içinde yeni bir hayat üretin dedik. Birisi üretilen hayatla bütünleşmiş yapılar iken gecekondular, bunlar yapıldıktan sonra insanların bir hayat bekleyen yapılar ve kurgular haline geldiler.

A. Selim Tuncer: Bu toplu konut projeleri için kullandığınız “hazin” sıfatını tırnak işareti içine alıyorum müsaade ederseniz.

Hasan Bülent Kahraman: Estağfurullah. Bende tırnak işareti içinde kullanmıştım zaten.

A. Selim Tuncer: Evet.

Hasan Bülent Kahraman: Hazin yani sadece bu söylediğim çelişkiyi göstermek için kullanmıştım.

A. Selim Tuncer: Evet, evet çok güzel bir tanımlamaydı aslında. Şimdi tabii konforun davetkâr bir tarafı var bunu kabul etmek lazım, kalorifer, sıcak su... falan gibi birçok.

Hasan Bülent Kahraman: Hayır, sosyolojik bir yanı da var. Demin onu da söyleyip geçtim, yoksulluğa sınıf atlatmak dedim o zaman yazdığım yazılarda. İnsanlar birdenbire bambaşka bir sınıfın insanı olmaya başladılar. Yani benim söylediğim bir şey var 1945’ten 1980’e 1990’a 2000’e kadar geçen bu 55 senelik sürede buna benzer meseleler oldu. Hepimiz kot pantolon giyer olduk, hepimiz şimdi şişkin, içi kaz tüyü dolu montlarla gezer olduk, iyi kötü hepimiz siyah giyer olduk, hepimizin evinde aynı beyaz eşyalar var, yani bu bir dönemde sosyal devletlerin, sosyalist devletlerin öngördüğü fakat belki de bir ölçüde gerçekleştirip, bir ölçüde başaramadığı bir rüyaydı. Bu ortaya çıktı, insanlar da gecekondudan toplu konuta geçenlerde birdenbire kendilerinin o araçlara, o beyaz eşyalara sahip olanlarla eşitlendiğini düşünmeye başladılar. Yani bu, çok ileri tabii bir kurgu ve muhayyile meselesi ama başımıza gelen bir realiteydi.

A. Selim Tuncer: Evet, şimdi iki şey çıkardım ben buradan. Bir, toplumsal özelliklerimizden biri olan belki, daha baştan kümülatif bir tasarım faaliyetinin içine girmediğimiz için, mimaride de eklektik yapılar ortaya çıkıyor. Bir de şu var, şimdi toplumsal karmaşa mı yoksa mimari mi dedik ya aslına bakarsanız bir erk konfor sunuyor, sonuç itibarıyla cebri bir durum var mı burada? Var.

Hasan Bülent Kahraman: Var. O zaman yazdığım yazılardan birinin başlığını da biraz provakatif bir şekilde “Mimarlar, Yaşadığınız Çevreye El Koyun” diye yazmıştım. Hani, bu işin o erk dediğiniz mesele çok çok çok önemli bir kavram. Bütün hayatımızı açıklayacak bir kavram. İşte el koyun derken, erkle karşı karşıya gelmeyi göze alın demek istemiştım.

A. Selim Tuncer: Reklamdan sonra konuşalım Hocam, çok kısa bir ara Sevgili Seyirciler.

Hasan Bülent Kahraman: Peki, efendim.

A. Selim Tuncer: Tekrar merhaba, Sevgili Seyirciler. Çok değerli Hasan Bülent Kahraman Hocam’la sohbetimize devam ediyoruz. Erk dedik oradan devam edebiliriz biraz daha isterseniz.

Hasan Bülent Kahraman: Erk deyince akan sular durur biz de durup reklam arası verdik. Tabii yani bütün sosyal düşünce, toplumsal düşünce (social thought) bu erk kavramı etrafında biçimlenir. Bunu eskiden biz sadece devlete temerküz etmiş bir kavram zannederdik. Sonra işte feminist araştırmalar, sonra kültürel araştırmalar, sonra mekân araştırmaları ortaya geldi ve anladık ki erk iki insan arasındaki ilişkide kendini gösteren bir unsur. Ama tabii ölçeği büyütme lazım kentlerden, mimarlıktan konuşuyoruz hani Ece Ayhan’ın tüzüklerle çarpışa çarpışa büyüdük demesi gibi mimarlık eğer işini icra edecekse istediği şekilde erkle çatışmayı göze almak zorundadır. Bir küçük anekdot: Benim eşim eczacıdır, yeni bir eczane yapmaya çalışıyor ve çok sevdiğimiz mimar arkadaşlarımızla birlikte çalışıyor. Her şey çok güzel tasarlandı, sıra cepheye geldi, bir resim gösterdi mimar arkadaş öteki mimar arkadaş “Bu ne?” dedi “Bu tabela falan burada” “Efendim” dediler “Bu birebir böyle olması gereken bir tabeladır.” Yani tüzük, yönetmelik, yasa bunu zorunlu

kılmıştır. Şimdi o tabela, o yapıyla hiçbir biçimde uymuyor, bu defa yapıyı siz şu ölçekteki bir tabelaya uyduracak şekilde dönüştürüyorsunuz. Erk nedir? Erk işte o tabelaya karar veren mercidir ve mimarlık ister kent ölçeğinde, ister şahsi ölçekte daima bu erkin yukarıdan belirleyici meselesiyle tayin edilmelidir. Şimdi ben tabii, siyaset bilimcisiyim aynı zamanda devlet bakın şimdi iki kavram vardır: bunlardan bir tanesi “State ve Polity” Batı dillerinde devlet “Eta ve Polite” bir de “Policy” diye bir kavram var. Yani bu aslında “Polite” yle “Policy”nin yani siyasa ile merkezi otoritenin çarpışmasıdır. Bu bize şunu gösteriyor: Belki kabalaştırarak anlatıyorum ama bunlar önemli işaretler. Devletle siyasetin birbirinden ayrışması, siyasetin devlete müdahale eden bir araç, bir olgu niteliğine kavuşturulması lazım. Hâlbuki modern siyasette bu realite geçerli olmakla birlikte siyaset adeta devleti inşa eden veya devletle bütünleşen bir nitelik kazanıyor. Bu evet bazen denir ki, siyaset işte devleti yönetmek için kullanılan bir araçtır. Ama bunların arasında mutlaka bir ayırım olmalı çünkü “Policy” siyasa halkla, kitleyle ilgili “Polity” devlet ise bir merkezi otoriteyle ilgili. Politikacılar, devleti yönetmeye başladıktan sonra aralarına ne kadar o devletle irtibat veya mesafe koyarlar bu temel sorundur. Bu sorun devam ettiği müddetçe aslında bu siyasaların üzerinde oturduğu, yoğunlaştığı kitle, toplum ve onun bence zemininde yer alması gereken mimarlık ister istemez veyahut geniş anlamıyla tasarım, buradaki merkezi otoritenin buyrukçu, yukardan yapısıyla çatışmak zorundadır. İşte tabela örneğini de bunun için vermiş oldum.

A. Selim Tuncer: Ağzınıza sağlık. Teşekkür ederiz Hocam. Konuyu hafiften değiştireceğim. Tabii bir sanat ve edebiyat ekosistemi aslında kendi ekonomisini de yaratıyor. Bunun üzerinde çalışan bir entelektüelsiniz siz aynı zamanda. Fakat ben şunu diyorum bu kültür ve kültür, sanat ve edebiyat ekosisteminin Giresun’da bir fabrikada asgari ücretle çalışan bir işçinin sosyal hayatına ve gelirine ne kadar bir etkisi, ne kadar bir katkısı oluyor? Oluyor diye düşünüyorum. Başka toplumlara baktığımızda bunun çünkü tezahürlerini görüyoruz. Şimdi bir ünlü tarihçimiz İlber Ortaylı’dan bir alıntı okumak istiyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Tabii.

A. Selim Tuncer: “Türk inkılabı” diyor teknik eğitime daha eskiden başladığı için olsa gerek mühendislik konusunda nihai başarıya ulaşmıştır. Türk inkılabı tababet konusunda da nihai başarıya ulaşmıştır. Bugün Türkiye mühendislik ülkelerinden biridir “diyor” çok yakında da tababet hekimlik ülkelerinden biri haline gelecektir fakat Türk inkılabı hukukçuluk, hukuk şınaslık dalında yeterince parlak, başarılı bir icraat gösterememiştir ve bugüne kadar hukuk inkılabımız tamamlanamamıştır.” diyor. “Dahası Türk inkılabı içtimai ilimler ve tarih sahasında kendini tamamlayamamıştır.” diyor ve devam ediyor aynı kitabından “Avrupa ve Biz” adlı kitabı İlber Ortaylı Hoca’nın aynı kitabında bir küçük paragraf daha bunun birkaç paragraf sonrası “Fransa’da Flaubert Salambo’yu yazmış, Madam Bovary’i yazmış Balzac var, Rusya’da Tolstoy çıkmış, Tolstoy’un Anna Karenina’yı yazdığı yıllarda düşünün bizim Şemseddin Sami, Türk milletinin romanı yok diyor Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat diye iptidai bir roman yazıyor. Karşı taraf artık bütün klasik devri, modern romantik devri vesaire bitirmiş, naturalist tiyatro devri başlamış Çehovlar, İbsenler ortalığı tutmuş diye devam ediyor.” Şimdi...

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi, şuradan bir şey söyleyebilir miyim? Sorunuzu lütfen unutmayın. Şimdi, bu benim çalışma alanlarımdan biri. Benim 2 ciltlik bir kitabım var “Türkiye’de Modern Kültürün Oluşumu” bunun 1. cildi “Türkiye’de Yazınsal Bilincin Oluşumu” diğeri “Türkiye’de Görsel Bilincin Oluşumu”. Bunlar birbiriyle çok iyi söylediniz bir ekosistem içinde, bu yeni bir tabir tabii, birbirini etkileyen unsurlar. Şimdi, benim İlber Hoca’nın söylediklerine ilave edeceğim hadise şu; Yahya Kemal “Resmimiz ve nesrimiz olsaydı başka bir medeniyet olurduk” diyor. Şimdi, mekanik açıdan bakarsanız canım tabii öyle olurdu, bu iki iki dört. Ama onun söylemek

istediği şu biz resmi ve nesri olmayan bir toplum olarak modernleşmeye geçtiğimiz zaman ne yaptık. Bakın, Yahya Kemal, 1903-1912 arasında Paris'te yaşamış birisi ve devrinin oradaki hayır ilgilenmedi derler; ama hiç öyle değildir devrinin oradaki biraz eski bile olsa günlük sanat akımlarıyla yakından uğraşmış birisidir. Maalesef kendimden bahsettiğim için mahcubum; ama Yahya Kemal Rimbaud'yu okudu mu diye bir kitapta bunu ortaya da koydum. 12'de Türkiye'ye döndüğü zaman Yahya Kemal, bizde öncesinde Tefvik Fikret var, Abdülhak Hamit Tarhan var, işte diğer edebiyat akımları var; ama ortada henüz modern, gündelik konuşma dili yok. O dille yazılan şiir yok, yani bu işte Türkçülerin getirdiği Ömer Seyfettin'in, Ziya Gökalp'in getirdiği gündelik dille yazmak meselesi çok geç bir tarihte 1912 sonrasında ortaya çıkmış hadise. Yani Taaşuk-ı Talat ve Fitnat, Tanzimat döneminin ilk metinlerinden biri ve çok ilginç bir metin tabii kendi içinde o devrin bütün metinleri gibi, Jale Parla Hoca onları inceledi, kendi bakış açısıyla. Biz, yani bu Salambolarla, Madame Bovarylerle, efendim Proustlarla filan mukayese edilebilecek bir Batılı manada kültürel, yazınsal, görsel bilince ne zaman ulaştık herhalde bu Tanzimat'ta temelleri atılmış ama kendi ürünlerini, somutluğunu çok daha geç tarihlerde yaşamış hareketler. O yüzden Türkiye aslında ulus devlete geçmek bakımından da tarihsel realitelerin içindeyiz, farkındayız ama ulus devlete geçmek bakımından da hayli geç kalmış bir toplum. Yani Yunan isyanı 1800'lerin başı, yani Yunan isyanı kendi içindeki ulus devlet ve uluslaşma bilincinin başlangıcı bununla ilgili yazılmış yüzlerce cilt kitap var. Bizde bunlar ondan yüz sene sonra 1912'lerde ortaya çıkmış birisi şimdi ama başka bir noktaya nihayet gelebildik.

A. Selim Tuncer: Şimdi genelde bu kalkınmacı modeller filan tartışılırken hatta daha baştan bizim Batıyı, pozitivizmi, biraz kendimize rehber edinmemizi gerektirecek motivasyonda, ortaya çıkaran motivasyonda ekonomik biraz baktığınız zaman.

Hasan Bülent Kahraman: Tabii, tabii.

A. Selim Tuncer: İşte onlar daha ileri gittikleri için, ateşli silahlarda da daha iyiydi, cephede de galibiyetler sağladılar, bize karşı da sağladılar. Fakat genelde şahsi görüşüm, atladığımız bir şey var gözümüzü hep sanayi devrimine diyoruz öncüllerini çok atlıyoruz. Yani, matbaa devrimi sanayi devriminden çok daha önemlidir bana göre onun öncülü rönesansa kadar geriye gidebiliriz. Avrupa toplumunun inşasında matbaa devriminin ve oradan çıkan ürünlerin yarattığı verimlilik çok, Avrupa toplumunu o yaratmıştır.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi ben, ilginç bir şey söyleyeyim, bir cümle buna. Yani bunun ne kadar önemli olduğunu ifade eden sayısız kaynak var ben sadece bir şey söyleyeyim aslında matbaa devrimi ki yani 15. yüzyıl demektir, bütün Avrupa tarihini başka her şeyden daha fazla etkilemiş bir unsur. Hatta bazı tarihçilere sosyal ve entelektüel tarih çalışan tarihçilere göre Batı'da Protestanlık hareketinin bu kadar yaygınlaşmasında bile yani orada ki dinsel bütünlüğü kendi içinde ayrıştırarak kadar etkili bir unsurdur. Buna 19. yüzyılın gelişmelerini katın o zaman bu işlerin aslında ne kadar kültür temelli hareketler olduğu ortaya çıkar.

A. Selim Tuncer: Evet. Yani kültürü dikkate almadan bir sağlıklı bir kalkınma modeli yaratamayız diye düşünüyorum. Çünkü bütün itici güç, motor güç orada yani bütün kültür sanat ekosistemi dediğim şey aslında bu ülkede üretilen bir gofrete bile nasıl bir katma değer ekliyor.

Hasan Bülent Kahraman: Tabii, tabii.

A. Selim Tuncer: Soyut Şeyler Ekonomisi derken asıl biraz da buralara vurgu yapmaya çalışıyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Çok önemli, çok önemli. Bugün başka bir dostumla da aynı şeyleri görüşüyorduk. Türkiye belli çevreleri itibarıyla bu realiteyi kavramış bir toplumdur. Şöyle bir şey söyleyeyim iki, üç senelik bir gerilikten ya da farktan söz edilir Erdal İnönü'de böyle bir kitap yazmıştı. Bu doğrudur ben belirttiğiniz küratörlük işleriyle uğraşım 2005-2006 senesinde uzun süre kaldıktan sonra dönüp Türkiye'ye Amerika'dan dönüp o tarihte günümüz sanatçıları sergisinin küratörlüğünü yapmıştım. Sergiyi yapıp bitirdikten sonra ki bunlar tamamen amatör gençler ile yapılan bir yarışma idi. O sergiden birçok bugün ilk yapıtlarını sergilediğim birçok bugün yerleşik sanatçı çıkmıştır. Bu da çok övündüğüm hususlardan biridir. Birdenbire sergiyi kurduktan sonra baktım dedim ki Amerika'dan da dün gelmiş birisiyim. Ya bu sergi New York'ta, Berlin'de, Paris'te, Londra'da herhangi bir galeriye koyun orada ayakları üstünde duracak bir sergidir ve tabii şunu düşündüm bu iki yüz yıllık fark kapandı mı? Diye cevabım evet. Bunun çeşitli sebepleri var. Eğitim sisteminin değişmesi, yeni iletişim imkânlarıyla birlikte küreselleşmenin getirdiği imkânlarla birlikte dünyanın farklı yerlerinin birbirine bağlanması, merkez-çevre ilişkisinin değişmesi, bu şartlar bize bu sonucu doğurdu. Şimdi bir kesim bunun farkında soyut şeyler ekonomisi ve katma değerler bakımından ki hayatta en çok önemsemişim kavramlardan biri budur: katma değer. Değer ayrı bir şey valör teorisi Ricardo'dan beri, bilmem nerden beri geliyor ama katma değer aslında çok yeni ve çok önemli bir kavramdır. Bunun kültür hayatıyla olan ilişkisini anladık, öğrendik ama çok küçük ölçekte oradaki ölçüğümüz henüz çok hâlâ küçük burada Türk burjuvazisine çok büyük iş düşmektedir. Onlara, Türkiye'de ki sanayicilere çok büyük iş düşmektedir, bunun daha yaygınlaştırılması bence artık Batı, Batı, Batı deyip duruyoruz, onların sırtında Batı'nın tarihinden gelen bir örnek ve 'know-how'la onların sırtında bulunan bir yükür. Bunun gereğini mutlaka yerine getirmeleri gerekir; filantropi yoluyla olabilir, bu kendi yapacakları kurumsal çalışmalarla olabilir, ekonomilerini ürettikleri ekonomiyi bununla bütünleştirmek yoluyla olabilir yani bu konuda hala çok dertli birisiyim.

A. Selim Tuncer: Biraz organize edeyim. Türk ekonomisinin daha doğrusu Türk sanayisinin hamallıktan kurtulmasının da tek çıkış yolu budur.

Hasan Bülent Kahraman: Kesinlikle. Kesinlikle, bakın kuşaklara, kuşakların değişimine bugünkü Türk burjuvazisi kendi dedelerinin yani kurucu babaların Amerikancadan yanlış Türkçeyle çevirerek söyleyelim kurucu babalarının daha ilerisinde de değildir. Bunu da yine üzülen söyleyeyim çok içinde olduğum bir alan, bunu örnekleyebilirim de, gerek yok. O yüzden kendi değerlerini ürettikleri değeri ekonomideki katma değer katkılarını da farklılaştırmak için bu işlerin kültür temelli parametrelerini mutlaka öğrenmek ve uygulamak zorundadırlar.

A. Selim Tuncer: Birkaç cümleyle de Hocam. Tam bu noktada hükümete, yerel yönetime düşen görevler neler olabilir?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi ben otuz sene önce Kültür Bakanlığı'nda danışmanlık yaptım. Çok ta kuvvetli bir danışmandım o günün şartları içinde, hep de Türkiye'deki kültür hayatının sosyal planda örgütlenmesiyle ilgili yapıların, çalışmaların içinde bulundum. Otuz sene önce biz Kültür Bakanlığına gittiğimiz zaman o devrin bakanıyla birlikte bu bakanlığı lağvedelim çünkü kültür politikalarını fazla merkezileştiriyor ve fazla ideolojik bir kalıba sokuyor. Bu işi daha yerel yönetimler aracılığı ile üretilen, dönüştürülen, sürdürülen bir yapıya kavuşturalım dedik. Bir kalibreye, ölçüğe kadar bunu getirdik sonra orada kaldı. Aradan geçen süreyi çok dikkatli bir biçimde izledim, izlemenin ötesinde o processlerin hepsinin içinde iyi-kötü, az-çok yer aldım. Geldiğimiz noktada, bu konuştuğumuz anlamda bir devlet katkısı söz konusu değil. İşin bana sorarsanız daha zor yanı şu, Türkiye son yirmi senede otuz seneden bahsettim, şimdi bunu yirmi seneye indireyim. Son yirmi senede beledi hizmetler ki beled şehir demek, beledi hizmetler itibarı ile altyapı meseleleri

bakımından bir yol aldı buna mümkün değil almadı demek. Ama yerel yönetim kavramının felsefesi ile arasındaki mesafeyi gitgide açtı. Yani yerel yönetimler eğer o beled hizmetleri kadar, kent hizmetleri kadar, altyapı hizmetleri kadar, kültür hizmetlerini de bu konuştuğumuz çerçeve içinde üretselerdi o zaman başka bir Türkiye olurdu. Merkezi yönetim ise, o bu konuyu çok daha farklı bir anlayışla bugün değerlendiriyor. Ne kadar değerlendiriyor o da ayrı bir meseledir. Yani neresinden bu konuyu ele alıyor, bakın Türkiye’de son on yılın hadisesini 2005’ten bu yana geçen on beş yılın hadisesini güncel sanat alanının gelişmesidir. Müzeler açıldı, Sabancı Müzesi, Eskişehir’de açılan müze, İstanbul Modern, Koç Müzeleri, Arterler vesaire bunlar özel sektörün katkısı ile oldu. Belediyenin, İstanbul Belediyesi’nin bir dönem çeşitli müze çalışmaları olduğunu duyduk, bunlar ne merkezdedir şimdi bilmiyoruz. Anadolu’ya gittiğiniz zaman bu büsbütün zayıflayan, büsbütün azalan bir yapı gösteriyor veya öyle bir görüntüye sahip dolayısıyla bence Türkiye’nin yeniden yerel yönetim kavramını güçlendirmesi lazım. Bakın mart ayından beri bir kapanma dönemi yaşıyoruz, pandemi geldi hiç beklemediğimiz bir şey, sanat dünyası bütün katmanlarıyla tiyatrolarıyla, görsel sanatçılarıyla, müzisyenleriyle, hatta kitap yayıncıları ve yazarlarıyla büyük bir sıkıntının içinde. Bakın Avrupa ülkelerine merkezi yönetimden ve yerel yönetimden bu alana aktarılan büyük kaynaklarla kendisini tanımlıyor. Bizde bunların hiçbirisi cereyan etmedi. Bu da işte bu konuya nasıl yaklaştığımızın en önemli meselelerinden biridir. Bu kdvden başlayıp bu söylediğim çizgiye kadar giden uzun, geniş, büyük bir yelpazeyi kaplar. Yerel yönetimler bence bundan sonra önümüzdeki dönemde çok daha etkili olacak, çünkü pandemi sonrası dönem hayatlarımızı, daha önce alıştığımız yapıdan radikal bir biçimde koparıp dönüştürecek. İşte o dönüşüm içinde yeniden başta mimarlık ve tasarım meselelerini konuşurken söylediğimiz gibi yerel yönetimlere aslında çok daha büyük işlevler ve görevler düşmektedir. Onlarda bunun gereğini yerine getirecek yeni, yeni politika üretme ve yapma modelleri bulmak zorundadırlar.

A. Selim Tuncer: Umalım. Contemporary İstanbul’un da küratörünüz siz yıllardır.

Hasan Bülent Kahraman: Ben yönetim kurulu üyesiyim, içinde küratörlükler çok yaptım.

A. Selim Tuncer: Bu yıl küratör değil misiniz? Yönetim Kurulu üyesi olduğunuzu biliyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Şöyle, şöyle onun içinde Akbank Sanat tarafından açılacak olan bir serginin küratörüyüm, Contemporary İstanbul’un da Yönetim Kurulu üyesi olarak organizasyonunda birebir görev yapıyorum.

A. Selim Tuncer: Peki, bu pandemi sürecinde ne yapacaksınız?

Hasan Bülent Kahraman: Çok güzel soru, 14 Aralık’ta eğer ek bir kapanma kararı gelmezse fuarı fiziksel olarak da açacağız da dememin sebebi şu aynı zamanda fuarın bir de sanal versiyonu olacak. Bu sanal versiyon çok heyecan verici, çünkü dünyanın büyük fuarları Basel gibi, Basel başta olmak üzere diğer fuarların denediklerinden çok daha ileri, çok daha gelişmiş, çok daha çekici bir yöntemle bu sanal fuarı gerçekleştireceğiz. Fiziksel fuarı da her zaman açıldığı yerde açacağız. Katılan galerilerle birlikte bunu bir şenliğe dönüştüreceğiz.

A. Selim Tuncer: Hocam çok teşekkür ediyoruz. Süremiz bitti.

Hasan Bülent Kahraman: Ben çok teşekkür ederim. Sağ olun.

A. Selim Tuncer: Ayağınıza sağlık. Şeref verdiniz.

Hasan Bülent Kahraman: Estağfurullah. Şeref duydum.

A. Selim Tuncer: Sevgili Seyirciler, haftaya yine buradayız, görüşmek üzere.

***** Video burada sona eriyor. *****